

Kaksoisdiagnosoitujen sankarimatka

Tarina samanaikaisesta päihde- ja mielenterveysongelmasta toipumisesta

Pia Pulkkinen
Pikassos, Tampere 10.1.2020

Tarinan taustaa

- ▶ Mielen terveyden lääketieteellistyminen 1700-1800 -lukujen taitteessa
- ▶ Päihdeongelman lääketieteellistyminen 1960-luvulta alkaen
- ▶ Kaksoisdiagnoosin käsite 1990-luvulla
 - ▶ Tarinan kertojat kaksoisdiagnoosoituja
 - ▶ Ovat osa sitä 10 prosentin asiakassegmenttiä, jotka NHG:n mukaan kerryttävät 80 prosenttia järjestelmän kustannuksista
- ▶ Toipumisorientaatio osaksi palvelujärjestelmää Helsingissä vuodesta 2016 alkaen
 - ▶ Mikään yksittäinen tieteenala tai ammattiala ei omista toipumisen käsitettä
 - ▶ Toipuminen on yksilöllinen prosessi
 - ▶ Onnistunut hoito ei edellytä oireiden häviämistä tai laitoshoidon tarpeen loppumista
 - ▶ Toipumista tapahtuu, kun henkilö pystyy omasta mielestään elämään mielekästä ja tyydyttävää elämää
- ▶ Kertomukset on kerrottu vuosina 2014-2015, jolloin psykiatria- ja päihdepalvelut ovat yhdistyneet. Kertomusten perusteella rakentuva toipumisen tarina osallistuu toipumissuuntautuneen järjestelmän kehittämiseen Helsingin kaupungilla.

Tarina toipumisesta

- ▶ 13 kertojaa (9 miestä ja 4 naista), haastatteluhetkellä 34-59 -vuotiaita
- ▶ Kaikilla kertojilla diagnoosi vakavasta mielenterveyden häiriöstä sekä kokemusta laitoshoidosta päihde- tai lääkeriippuvuuden vuoksi
- ▶ Yksi tarina koostuu monien eri kertojien monista itsenäisistä kertomuksista
- ▶ Kertomukset sivuavat toisiaan Helsingin kaupungin psykiatria- ja päihdepalvelujen hoidon ja kuntoutuksen näyttämöllä
- ▶ Haastattelut noin tunnin mittaisia narratiivisia haastatteluja
- ▶ Sanatarkasti litteroitua aineistoa yhteensä 213 liuskaa

Tutkimustehtävänä

- Kuvata miten ja mitä samanaikaisen päihde- ja mielenterveysongelman kokeneet henkilöt kertovat toipumisestaan ja palvelujärjestelmän tuesta.
- Tarkastella niitä muutoksia, joita tapahtuu kertojien identiteetissä tarinan edetessä.
- Analysoida sitä, mitkä kertojien käyttämistä identiteettikategorioista toimivat toipumispääomana.

Käsitteet ja analyysimenetelmät

Kertoja

- Kaksoisdiagnosoitu, marginalisoitu, syrjäytetty
- Oman kertomuksensa sankari

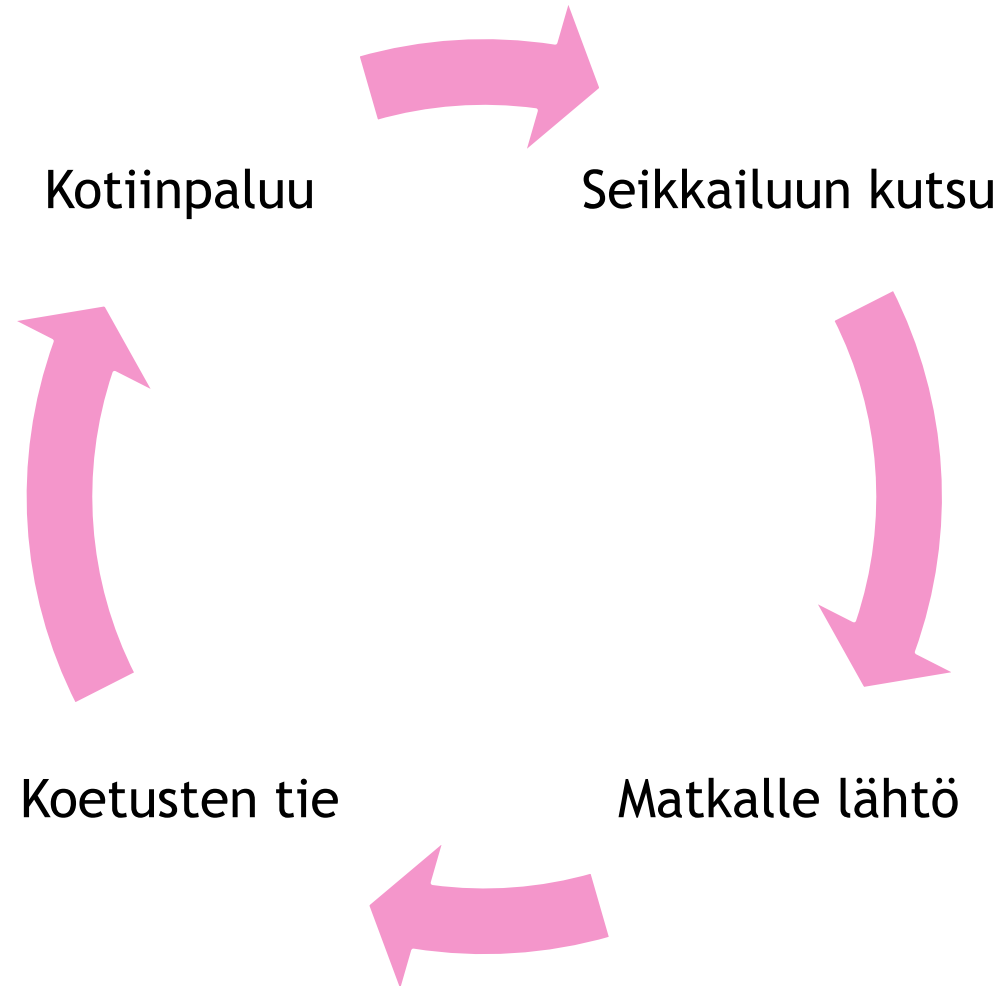
”Halusin pelastaa sen maailman ja koko maailman”
narratiivinen analyysi:
Sankarimatka

”Se oli semmosta, kovan jätkän roolia piti vetää”
kategoria-analyysi:
Identiteetti

”Ne piti mua tosi vastuuntuntosena äitinä”
sisällön analyysi:
Toipumispääoma

Sankarimatkan kaava

Mukailtu Joseph Campbell 1949

▶ Seikkailuun kutsun episodissa

- ▶ Toipumisen alkupääoma vaihtelee
- ▶ Kokemuksissa hylkäämistä, kuolemaa, väkivaltaa ja alkoholisoitumista vanhempien taholta
- ▶ Neljäsosa on otettu huostaan
- ▶ Kolmasosa kuvaa perhettään tavalliseksi tai keskiluokkaiseksi
- ▶ Itsemurhaa kuvataan kauniina ja hyvänä, päihteisiin tutustumista verrataan rakastumiseen
 - ▶ Seikkailuun kutsun tyyli on romanssi

Kotiinpaluu

Seikkailuun kutsu

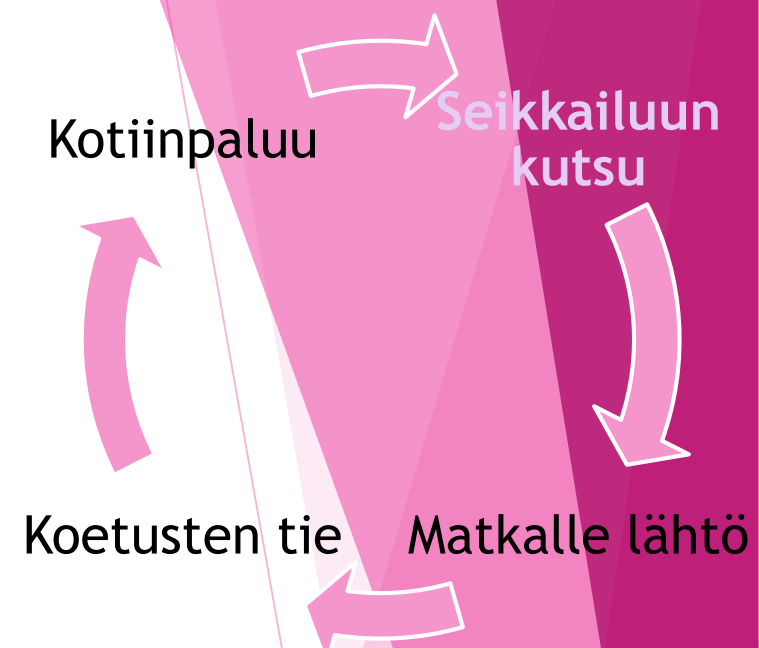
Koetusten tie

Matkalle lähtö

Seikkailuun kutsun saavat

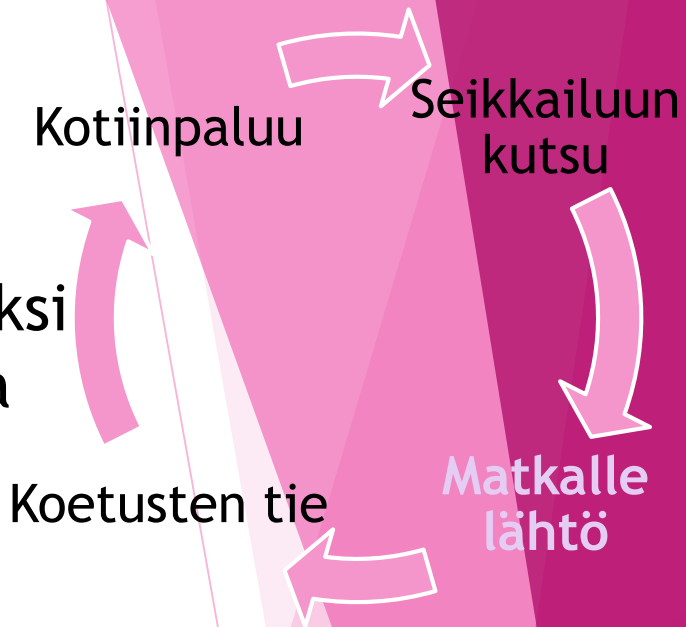
- Kova jätkä (taistelija)
- Kiltti tyttö (pyhimys)
- Eroottinen tanssija (rakastaja)
- Aviomies (rakastaja)
- Muukalainen (taistelija)
- Puolijulkkis (pyhimys)

Identiteetikategoriat on muodostettu identiteettikuvausten ja kategoriavihjeiden perusteella.

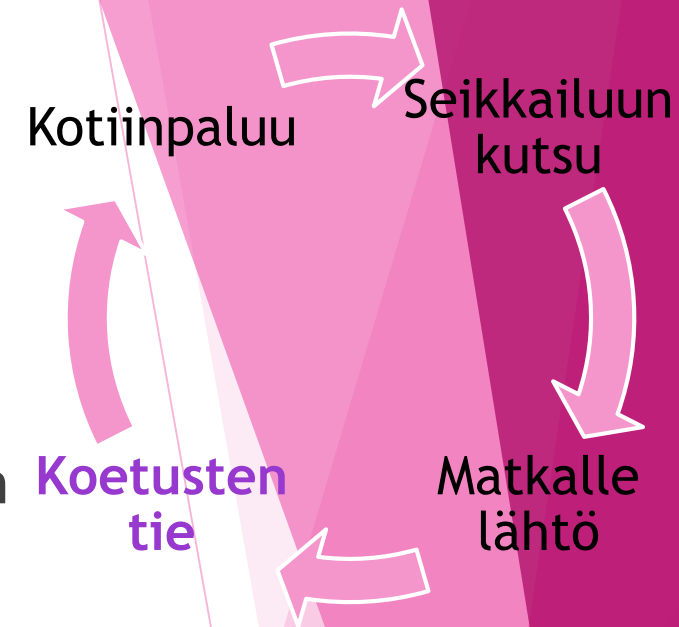

▶ **Matkalle lähdön** episodissa tehdään ratkaisu siirtyä sosiaalisen koodiston ulottumattomiin

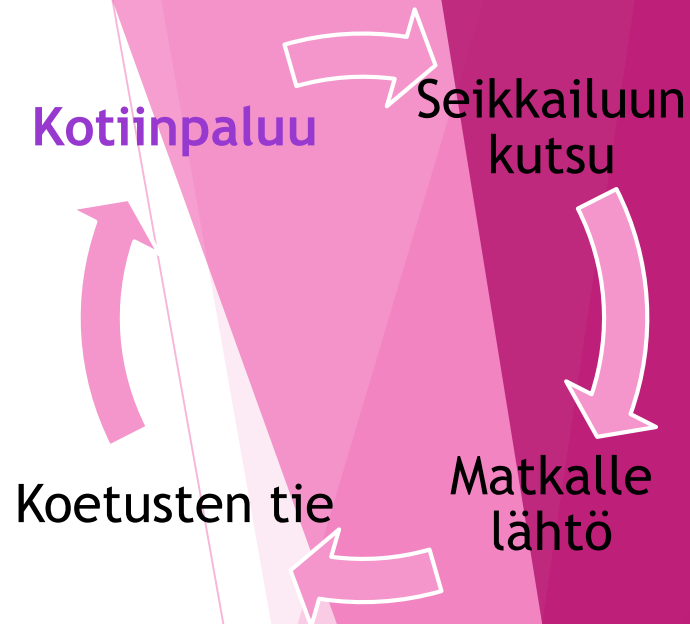
- ▶ Sosiaalisen koodiston mukaan jatkuva, liian usein tai vääriksi katsotuissa tilanteissa esiintyvä päihtymys vihjaa vakavista puutteista päihteiden käytössä ja mielentilan hallinnassa, mikä herättää moraalista inhoa ja paheksuntaa.
- ▶ Matkalle lähdön syynä voi olla esimerkiksi se, että kertojan oma aiempi identiteetti on osoittautunut sosiaalisesti toimimattomaksi ja hänelle on syntynyt halu muutokseen.
- ▶ Päihteiden aktiivikäyttö näyttäytyy rationaalisenä valintana, joka tarjoaa vallitsevissa olosuhteissa jäsenyyden arvostetummassa sosiaalisessa ryhmässä - tai edes jossain sosiaalisessa ryhmässä. Päihteiden käyttö myös tuottaa rakastumisen kaltaista mielihyvää.

- ▶ **Koetusten tien** episodissa kertojat joutuvat kohtaamaan päihde- ja mielenterveysongelman esiin tuoman varjonsa ja saapuvat hoidon ja kuntoutuksen näyttämölle
 - ▶ Itseä kuvataan useimmiten alkoholistiksi
 - ▶ Toipumispääoma on alkanut huveta ja ongelmien kasautuminen on käynnistänyt syrjäytymisprosessin
 - ▶ Sosiaalista pääomaa ja suojelijahahmoja etsitään ja löydetään
 - ▶ Kerronnallisina tyylilajeina tragedia ja komedia
 - ▶ Apua saadakseen on oltava kyvykäs vaatimaan ja halukas luopumaan tavallisen identiteetistä
 - ▶ Hoitoon hakeutumisessa auttavat ammattilaiset, mutta myös työkaverit, sisko, äiti, vanhemmat, vaimo, tyttöystävä, tyttöystävän äiti, lasten isä, ex-mies, kesäheila ja kaveri

- ▶ **Kotiinpaluun** episodissa kurkotetaan marginaalista takaisin kohti valtakulttuuria
 - ▶ Halutaan olla tavallisia, mutta vähän erityisiä
 - ▶ Iloitaan uudesta kyvystä selviytyä arjen velvollisuuksista
 - ▶ Toipumista kuvaa esimerkiksi harhojen hyväksyminen osaksi elämää ja tavoite elää päihteittä
 - ▶ Odotetaan palvelujärjestelmän avulta ja tuelta pysyvyyttä
 - ▶ Henkisen hoivan ja kestävän ammattilais-ihmissuhteen tarve jatkuu haavoittuvalla asiakasryhmällä hyvin pitkään
 - ▶ Luokittelun ja mitattavien arvojen sijaan kaivataan yksilöllisen tilanteen arviointia
 - ▶ Sosiaalinen identiteetti on anomaalinen
 - ▶ Vertaisohjaajan sosiaalinen identiteetti antaa arvostetun aseman sosioekonomisessa luokassa ja viiteryhmässä

Keskeisimmät tulokset

Identiteetti

- ▶ **Seikkailuun kutsun episodissa** kertojat sijoittavat identiteettinsä useimmiten tavallisuutta ilmentäviin kategorioihin.
- ▶ **Koetusten tien episodissa** sosiaalisen identiteetin merkitys korostuu, sillä tavalliseksi kategorisoituminen voi johtaa palvelujen epäämiseen. Tämä johtaa leimaavien identiteettikategorioiden hyväksymiseen.
- ▶ **Kotiinpaluun episodissa** identiteettikuvauksia on niukasti, ja sosiaalinen identiteetti on anomaalinen.

Keskeisimmät tulokset

Toipumispääoma

- ▶ Kaikissa episodeissa kertojien käyttämistä identiteettikategorioista on löydettävissä toipumispääomaa.
- ▶ Kaikki kertojien synnyttämät identiteettikategoriat eivät toipumispääomaa sisällä.
- ▶ Ammattilaiset lisäävät kertojien toipumispääomaa tarjoamalla heille sellaisia sosiaalisia identiteettejä, jotka vahvistavat kokemusta selviytymisestä ja pärjäämisestä sekä tukevat yhteiskunnallista normaliteettia.

Muut johtopäätökset ja suositukset

- ▶ Asiakaskeskeisessä palvelujärjestelmässä asiakkaan annetaan itse määrittellä läheisverkostonsa.
- ▶ Palvelujärjestelmän on tarjottava myös matalan kynnyksen ja kotiin vietävää palvelua.
- ▶ Sosiaalipalveluissa järjestettävää mielenterveystyötä on mahdollista vahvistaa.
- ▶ Toipuminen on pitkä prosessi, jossa tukemisen tulee olla pitkäkestoista ja kiireetöntä.
- ▶ Riittävä tuki sisältää hoidon lisäksi henkistä hoivaa ja huolenpitoa sekä koordinoivaa palveluohjausta osana kuntoutusta.
- ▶ Asiakaslähtöiset palvelut kantavat vielä viimeisen, kriittisen siirtymäkohdan yli, kokonaan irti identiteetin määrittelystä suhteessa päihde- ja mielenterveysongelmaan ja palvelujärjestelmään.